

Türkiye Ekonomisi Durgunluğa Sürüklenirken: Türkiye Ekonomisinde

“Büyüememe Sorunu”¹

Ekonomi Yönetimi'nin 2012 Senaryosu Neydi?

Türkiye ekonomisi 2011 yılında % 8,8 büyümüştü. Küresel krizin birinci dönemi olan 2008-2009 yılları hariç tutulursa, 2001 büyük krizinden sonra, yani 2002-2011 döneminde ise ortalama % 7,4 gibi oldukça yüksek bir büyüme hızı yakalamıştı.

Herkesin bildiği gibi 2002-2011 dönemindeki yüksek büyüme, esas itibariye iç tüketime ve hem üretim hem de tüketim boyutuyla ithalata bağımlı olarak gerçekleşti. Bu nedenle, 2000'li yıllara damgasını vuran “hormonlu büyüme” süreci 2011'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) % 10'u nispetinde bir cari açık verilmesiyle tıkanı; başka bir ifadeyle sürdürülemez hale geldi.

Büyümenin motoru, yapay yollarla kışkırtılan iç talepti. Neden yapay diyoruz? Çünkü Türkiye halkının reel gelir düzeyi bu yüksek tüketim düzeyini karşılamaktan çok uzaktı. Bu nedenle tüketim, toplumu geleceği dönük olarak borçlandıran bireysel tüketici kredileriyle finanse edildi: konut, otomotiv, ihtiyaç kredileri ve kredi kartları.

2011 yılının ikinci yarısında Türkiye ekonomi yönetimi, Dünya Bankası (DB) ve diğer uluslararası aktörlerin cari açığın sürdürülemez olduğu yolundaki uyarısıyla bazı önlemler geliştirmeye başladı. Burada teknik ayrıntısına girmeden söz konusu önlemleri çok kısaca açıklayabiliriz.

Merkez Bankası (MB) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) bazı teknik operasyonlarla bankaların kredi maliyetlerini ve özellikle tüketici kredisi maliyetlerini arttırdı.

Böyle olunca haliyle 2011'in son çeyreğinden itibaren iç talep düşmeye başladı Bu düşüş, 2012 yılında da devam etti. Doğal olarak iç talebin düşmesi, özel sektör yatırımlarını, üretimi ve ithalatı da azalttı. Sonuçta, 2012 sonuna geldiğimizde ekonomi yönetimi cari açığı GSYH'nın % 6'sı dolayına indirmeyi başarmıştı.

2012 başındaki senaryo şöyleydi: Bundan böyle –elbette küresel krizin getirdiği olumsuz finansman koşullarını da dikkate alarak– “dengeli” büyüyecektik. Yani, iç talebi daha kontrollü bir seviyede tutacak ve ihracımızı arttıracaktık. Böylelikle, daha fazla “döviz kazandırıcı faaliyet” gerçekleştirerek cari açığın aşırı büyümesini engelleyecektik.

2012 başında AKP Hükümeti'ne bağlı ekonomi yönetimi önüne şu hedefleri koydu: Büyüme “yumuşak bir iniş”le yüzde 4'e çekilecek, bu sayede cari açık makul bir düzeye indirilecekti. Bir kez cari açık makul seviyeye indirilince, başlangıçta ekonomiyi yavaşlatmak için alınan sert önlemler tedbiri elden bırakmadan gevşetilecek ve Türkiye ekonomisi, yüzde 4 civarında istikrarlı bir büyüme patikasına oturacaktı. Zira Türkiye gibi genç nüfuslu, kronik işsizlik sorunu yaşayan, reel ücretlerin çok düşük, gelir dağılımını ise son derece bozuk olduğu bir ülkede yüzde 4'ün altında bir büyüme oranı siyasi istikrar açısından beklenmedik sorunlar yaratabilirdi.

2012'de Ne Oldu?

Önlemler cephesinde yukarıdaki senaryo uygulandı. 2011'in ikinci yarısında hızla yukarı çekilen kredi faizleri, 2012'nin ortasından itibaren kademeli olarak düşürüldü. Artık iç talep yeteri kadar kısalmıştı ve ihracatın büyümeye daha fazla katkı yapacağı varsayımıyla ekonomi "kontrollü şekilde" canlandırılmaya çalışıldı. Öyle ki 2012 sonuna geldiğimizde tüketici kredileri faizleri, yüksek büyüme oranlarının yaşandığı 2010 ve 2011'in ilk yarısındaki düşük oranlara epeyce yaklaştı.

Fakat MB ve ekonomi yönetiminin, 2012'nin ikinci yarısından, özellikle son çeyreğinden itibaren başlayacağını varsaydığı iç talepteki canlanma gerçekleşmedi. Ekonomi yönetimi 2012 başında öngördüğü % 4'lük büyüme hızını revize etmiş ve % 3,2'ye çekmişti. Fakat bugün (2 Nisan) açıklanan verilere göre, Türkiye ekonomisi 2012'nin bütününde ancak % 2,2 büyüyebildi.

Aslında 2012'nin son aylarında % 3,2'lik büyüme hedefinin de gerçekçi olmadığı açığa çıkmıştı. Ama % 2,2 kadar düşük bir büyüme genel olarak beklenmiyordu.

Son zamanlarda ise ekonomi yönetimi, 2012'nin şu veya bu büyüme hızıyla artık geride kaldığını, 2013'ün ilk çeyreğinden itibaren büyüme trendine gireceğini ileri sürüyor. Öncü göstergelere baktığımızda, 2013 Ocak-Şubat-Mart aylarında da durgunluk eğiliminin devam ettiğini görebiliyoruz.

Peki neden böyle oluyor? Yani Türkiye ekonomisi, 2012'nin ikinci yarısından itibaren kredi faizlerinin düşmesine ve kredi hacminin beklenenin ötesinde genişlemesine karşın neden bir türlü toparlanamıyor? Üstelik MB iç talebin çok da canlanıp tekrar cari açık sorununa yol açmaması için kredi hacmindeki büyümeyi % 15'le sınırlandıracağını kaç kez beyan etmişti. Yani resmi beyanlara göre iç talep canlanacak, ama çığırından çıkmasına izin verilmeyecekti. Oysa 2012'nin son ayları ve 2013'ün ilk üç ayında toplam kredi hacmindeki genişleme yüzde 20'ler civarına çıkmış ve MB da önleyici ciddi bir müdahalede bulunmamıştı. Yani ekonomik durgunluk, gayet ilginç bir şekilde, kredi hacminde öngörülenin ötesinde bir genişleme olmasına rağmen meydana geldi.

Bu yazının ikinci bölümünde bu soruya yanıt aramaya çalışacağız. Fakat önce, önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak temel göstergelere ilişkin 2012 verilerine göz atalım. Böylece durumun vahametini daha iyi fark edebiliriz.

2000'li Yıllarla Karşılaştırmalı Olarak 2012 Büyüme Verileri

YILLAR	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
BÜYÜME ORANLARI	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,2
%											

Kaynak: TÜİK

2012'de yakalanan büyüme hızı, küresel krizin başlangıç ve yayılma dönemi olan 2008-2009'dan sonraki en düşük oran olarak karşımıza çıkıyor.

2012'yi, 2011'le çeyrek dönemler ve belli başlı sektörler itibariyle karşılaştırsak, geçen yıl büyüme eğiliminin ne yöne doğru gittiği ve sektörlerin durumunu daha iyi görebiliriz.

Çeyrek Dönemler İtibariyle Sektörel Bazda 2011/2012 Büyüme Oranları Karşılaştırması

	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
	I. Çeyrek	I. Çeyrek	II. Çeyrek	II. Çeyrek	III. Çeyrek	III. Çeyrek	IV. Ç	IV. Ç	Yıllık	Yıllık
Tarım, avcılık ve ormancılık	9,2	7,1	5,1	6,2	5,2	3,6	2,7	4,3	6,2	3,5
İmalat sanayi	15,4	2,9	9,6	3,5	9,9	1,1	5,6	0,0	10,0	1,9
Elektrik, gaz, buhar üretim ve dağıtım	12,3	8,4	5,9	6,0	6,8	4,6	10,5	-2,5	8,8	3,5
İnşaat	15,7	2,4	13,5	-0,7	10,7	-0,7	7,1	1,5	11,5	0,6
Toptan ve Perakende ticaret	18,6	0,9	13,8	0,7	11,1	-0,8	2,6	-1,5	11,2	0,1
Ulaştırma ve haberleşme	13,4	5,3	12,1	4,6	11,6	2,8	5,7	0,3	10,5	3,2
Konut sahipliği	1,9	1,7	1,7	1,7	1,3	1,6	2,3	1,7	1,8	1,7
Gayrimenkul ve kiralama	10,4	7,1	7,2	7,2	10,5	5,4	9,2	6,6	9,3	6,6
Sektörler toplamı	12,2	3,5	9,4	3,1	9,1	1,6	5,6	1,6	8,9	2,4
GSYH (alıcı fiyatlarıyla)	12,4	3,3	9,3	2,9	8,7	1,6	5,3	1,4	8,8	2,2

Kaynak: TÜİK

Temel üretken sektörler itibariyle büyüme oranlarındaki 2011/2012 değişimini çeyrek dönemler halinde izlemek daha aydınlatıcı olur diye tabloyu böyle düzenledim. Çeyrek dönemler ve tabii yıllık olarak 2011'den 2012'ye Türkiye ekonomisinde yaşanan sert durgunlaşma gerçekten çarpıcı.

Yıllık bazda baktığımızda ise temel sektörlerdeki üretimin son derece radikal bir durağanlaşma biçimini aldığını görebiliriz: Tarım 6,2'den, 3,5'a; ekonominin lokomotifi konumunda olan imalat sanayi 10,0'dan 1,9'a; enerji sektörü dediğimiz elektrik, gaz, buhar üretim ve dağıtımını 8,8'den 3,5'e; Türkiye'de iç talebin canlılığının temel göstergesi olan inşaat sektörü 11,5'tan 0,6'ya; doğal olarak imalat sanayine bağlı olan ve aynı zamanda ülkede geniş bir kesimin iş sahası durumundaki toptan ve perakende ticaret 11,2'den, 0,1'e; son yıllarda hızlı bir gelişme kaydeden ulaştırma ve haberleşme sektörü 10,5'tan 3,2'ye; gayrimenkul sektörü, yani arazi alımları veya kiralama faaliyetleri 9,3'ten 6,6'ya gerilemiş durumda. Sadece konut alımlarını gösteren konut sahipliğinde fazla bir değişim yaşanmamış. Sektörler toplamına baktığımızda ise (burada tabloya dahil etmediğim, daha çok kamu kesiminin ağırlıkta olduğu, bu nedenle 2011'e göre dikkat çekici bir değişimin gözlenmediği kamu yönetimi, savunma ve zorunlu sosyal güvenlik harcamaları, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi alanlar da dahil olmak üzere), 2011'de % 8,9 oranındaki bir büyüme 2012'de yerini % 2,8'lik bir büyümeye bırakmış durumda. Son olarak, büyümenin en genel göstergesi kabul edilen GSYH büyüme oranındaki değişim de şöyle: 2011'de yüzde 8,8 büyüyen GSYH, 2012'de sadece % 2,2 büyüyebilmiş.

Gerçekte 2012 yılındaki Ekonomik Büyüme % 0 Civarında

Çeşitli tüketim ve yatırım harcamalarının 2012'de gerçekleşen ekonomik büyümeye pozitif ve negatif etkisini aşağıda görebilirsiniz:

Çeşitli Tüketim, Yatırım Kategorileri ve İhracatın Büyümeye Katkısı

	Büyümeye katkı oranları (% olarak)
Özel Kesim Harcamaları	
Özel tüketim*	-0,5
Özel yatırım**	-1,9
Kamu Harcamaları	
Kamu tüketimi***	+ 0,6
Kamu yatırımı****	+ 0,3
İÇ TALEP DARALMASI	-1,9
İhracat	+ 4,1
2012 büyüme oranı	+ 2,2

Kaynak: TÜİK

Tablonun notları:

*Özel tüketim, hanehalkları ve özel şirketlerin tüketim giderlerinden oluşuyor.

** Özel yatırım, özel şirketlerin yatırım giderleri anlamına geliyor.

*** Kamu tüketimi, devletin yaptığı tüketim niteliğindeki harcamaları gösteriyor.

****Kamu yatırımı, devlet eliyle yapılan yatırımları gösteriyor.

Yukarıda görülebileceği gibi 2012’de gerçekleşen yüzde 2,2’lik büyümeye asıl katkı hemen yalnızca ihracat artışından gelmiş. 2011’de ihracat yaklaşık 135 milyar dolarken, 2012’de 152,5 milyar dolara çıktı; yani % 13,1 artış gösterdi. İki yılda yapılan ihracat arasındaki fark, 17,5 milyar dolar oldu. Halbuki 17,5 milyar dolarlık bu ihracat artışının 13,5 milyar doları doğrudan veya dolaylı yollardan İran’a yapılan sözde “altın ihracatı”ndan kaynaklanmıştı.

Daha önceki yazımda değindiğim² ve pek çok iktisatçının da ısrarla vurguladığı gibi, ihracat artışının ana kaynağı durumundaki İran’a yapılan 13,5 milyar dolarlık “altın satışı”, gerçekte bir “satış” değildi. İran’a uygulanan ABD ambargosu nedeniyle Türkiye, İran’dan aldığı petrol ve doğal gazın bedelini uluslararası bir para birimiyle ödeyemiyordu. Bunun üzerine “altın”la ödeme yoluna gidildi. Fakat AKP’nin uyanık ekonomi yönetimi, gerçekte bir ödeme olan bu miktarı, sanki gerçekten döviz karşılığında altın satılıyormuş gibi göstererek, ihracat rakamlarına dahil etti. Dolayısıyla 2012’deki gerçek ihracat artışı aslında yalnızca 4 milyar dolar kadardı.

Buradan çok vahim bir sonuç çıkıyor: Altın cinsinden ödemeyi 2012’deki ihracat artışından düşüğümüzde, ihracatın büyümeye katkısı çok azalıyor. Demek ki gerçek ihracat rakamlarını aldığımızda, Türkiye ekonomisinin 2012’de *gerçekte % 0 veya hatta 0’ın biraz altında (negatif)* bir büyüme gösterdiği sonucuna ulaşıyoruz.

2013’ün ilk Üç Ayındaki Öncü Göstergeler Neyi Gösteriyor?

Peki ekonomi yönetiminin nihayet toparlanmanın gerçekleşeceğini öngördüğü 2013’ün ilk çeyreğinde durum nedir ve 2013’ün bütününde gerçekten bir “U” dönüşü (yeniden ekonomik büyüme rotasına girme) yaşanabilir mi?

Öncelikle şunu belirtmekte fayda var: Birçok ekonomistin dikkat çektiği gibi 2012’de yaşanan durgunlaşma iki açıdan kalıcı bir karakter gösterecek gibi görünüyor:

- i) Bazı temel göstergeler açısından ve çeyrek dönemler itibarıyla 2012’deki ekonomik performansı incelediğimizde, aşağıdaki gibi gayet istikrarlı şekilde durgunlaşan bir ekonomik görünümle karşılaşılıyor:

2012’de Alt-Dönemler İtibarıyla Büyümeyi Etkileyen Temel Göstergelerdeki Değişim (%)

	Hanehalkı tüketim harcamaları	Özel sektör yatırım harca.	İmalat sanayi üretimi	GSYH büyüme oranları
Ocak-Şubat	-0,4	1,0	2,9	3,3
Mart-Mayıs	-1,3	-3,6	3,5	2,9
Haziran-Ağustos	-0,4	-6,2	1,1	1,6
Eylül-Ekim	-0,8	-9,2	0,0	1,4
2012 (bütünü)	-0,7	-4,5	1,9	2,2

Kaynak: Güngör Uras, *Milliyet*, 03.04.2012.

Bu veriler, şu ya da bu nedenden (mevsimsellik, dış faktörler vs.) kaynaklanan arızî bir durgunlaşmaya değil, tam tersine gayet istikrarlı şekilde halkın tüketimi, özel yatırım harcamaları ve bunların sonucunda imalat sanayi üretimi ile GSYH’de muntazam bir gerilemeye işaret ediyor.

- ii) Aşağıda değinileceği gibi, bu tablo, 2012 ortasından itibaren ve özellikle 2012 son çeyreğinde kredi faizlerinin düşmesine ve kredi hacminin nispeten genişlemesine karşın oluşuyor.

Demek ki karşımızda kalıcı bir durgunlaşma eğilimi var.

Şimdi bu tespitten hareket ederek, 2013'ün ilk üç ayını, elimizdeki hayli sınırlı verilerle değerlendirmeye çalışalım. Unutmayalım ki 2012'deki durum, önceki yıllarda yapay yollarla kıskırtilan iç talebin gerçekte hiç de güçlü olmadığını ortaya koydu. Bu nedenle, giderek AKP Hükümeti'nin denetimine giren, ekonominin gerçek sorunlarını bile gizleyen ana-akım ekonomi medyasının 2013'e dair "iyimser" beklentilerine eleştirel yaklaşmakta fayda var.

- 2013'ün ilk Üç Ayında Üretimin Durumu

2012'nin Son Dört Ayıyla Karşılaştırmalı Olarak 2013'ün İlk Üç Ayında İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları % olarak (%100 = tam kapasite anlamına geliyor)

	Eylül - 2012	Ekim- 2012	Kasım- 2012	Aralık- 2012	Ocak- 2013	Şubat- 2013	Mart- 2013
İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı	74	74.9	74	73.6	72.4	72.2	72.7
Dayanıklı Tüketim Malları	75	73.4	72	71.1	70	70.7	73.6
Tüketim Malları	73.4	74.6	74.1	73.1	72.3	71.9	72.2
Gıda ve içecekler	69.9	74.6	74	72.1	70.1	70.2	68.7
Ara Malları	76.1	75.8	75	74.8	73.3	73.1	73.6
Yatırım Malları	70.4	73.4	71.1	72	70.6	72.1	72.8
Motorlu kara taşıtları, treyler	67.2	71.3	69.7	70.4	68.9	70.1	71.4
Bir Önceki Aya Göre Değişim %							
İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı	-0.4	1.2	-1.2	-0.5	-1.6	-0.3	0.7
Dayanıklı Tüketim Malları	4.6	-2.1	-1.9	-1.3	-1.5	1	4.1
Tüketim Malları	1.2	1.6	-0.7	-1.3	-1.1	-0.6	0.4
Gıda ve içecekler	-0.7	6.7	-0.8	-2.6	-2.8	0.1	-2.1
Ara Malları	-0.5	-0.4	-1.1	-0.3	-2	-0.3	0.7
Yatırım Malları	-2.9	4.3	-3.1	1.3	-1.9	2.1	1
Motorlu kara taşıtları, treyler	-5.2	6.1	-2.3	0.9	-2.1	1.8	1.8

Kaynak: TCMB (link: <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>)

Bir eğilimi takip edebilmek için tablodaki tarihi, özellikle ekonominin canlanacağına iddia edildiği 2012'nin son aylarından, Eylül 2012'den başlattım. Soru şu: Temel önem taşıyan imalat sanayi ve bazı alt-sektörlerindeki kapasite kullanım oranlarında 2012'nin son 4 ayında görülen eğilim, 2013'ün ilk üç ayında da sürüyor mu?

Bir önceki aya göre kapasite kullanım oranlarındaki değişim, tablodaki kalın kırmızı çizginin altında gösteriliyor. Buna göre, Mart 2012'de genel olara imalat sanayi kapasite kullanım oranında epeyce ufak bir canlanma gözleniyor (% 0,7). Dayanıklı tüketim malları üretiminde bir canlanma gözükür gibi olsa da, kapasite kullanım oranı açısından hâlâ Eylül 2012'nin gerisinde (% 74'e karşılık % 73,6). Tüketim malları, gıda ve içecekler ve ara malları açısından durgunluk bariz şekilde devam ediyor. Ekonomik büyüme açısından temel bir gösterge olan yatırım malları üretiminde ise belki cılız bir canlanmadan söz edilebilir. Motorlu kara taşıtları üretiminde ise dalgalı ve istikrarsız bir seyir gözleniyor.

İmalat sanayi kapasite kullanım oranlarındaki bu durumu, 2013'ün ilk 3 ayında gerek iç gerekse dış talebin kayda değer canlılık göstermediği şeklinde yorumlayabiliriz.

Kapasite kullanım oranlarında gördüğümüz eğilimi, sanayi üretim miktarındaki değişimler pekiştiriyor. Aşağıdaki tablo, Kasım, Aralık ve Ocak (2013) aylarında sanayi üretim endeksindeki değişimi gösteriyor.

Kasım, Aralık 2012 ve Ocak 2013 Aylarında Sanayi Üretim Endeksi

(2010 = 100 birim kabul edildiğinde)

	Toplam sanayi	Ara malı imalatı	Dayanıklı tüketim malı İm.	Dayanıklı tüketim malı İma.	Sermaye (yatırım) malı İm.	İmalat Sanayi	Motorlu kara taşıtları, treyler İma.
Kasım 2012	121.4	120.6	126.4	126.8	129.5	123.7	132
Aralık 2012	116.7	112.4	103.9	118.3	133	117.7	114,4
Ocak 2013	106.8	105.8	96.7	106.3	108.3	105.9	112,3

Kaynak: TÜİK

Yukarıdaki veriler, 2010 yılına ilişkin toplam sanayi ve temel imalat sektörlerindeki üretim miktarı 100 birim kabul edildiğinde, sanayi üretimi ve alt-dallarının miktarındaki artışı/azalışı gösteriyor.

Buna göre, 2012'de gördüğümüz durgunluğa sürüklenmenin, 2013 Ocak ayında da devam ettiğini görüyoruz.

2013 ilk üç ayında ekonomik bir canlanmaya dair veriler olup olmadığını değerlendirmek için son olarak ekonomik büyümenin yurtdışı talep boyutunu oluşturan ihracat verilerine bakalım.

Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) verilerine göre, 2012 Ocak-Mart dönemiyle karşılaştırıldığında, 2013 Ocak-Mart döneminde Türkiye'nin toplam ihracatının sadece yüzde 3,3 arttı. Bu, elbette düşük bir performans. Nedeni ise son dönemde bir türlü ekonomik krizden çıkamayan Avrupa Birliği (AB) bölgesinin –ki hâlâ Türkiye'nin ihracatında aslan payını oluşturuyor– Güney Kıbrıs'taki gelişmeler nedeniyle yeniden belirsizliğe gömülmesi, bunun yanı sıra Yunanistan, İspanya, İtalya gibi ülkelerdeki ekonomik daralmanın devam etmesi. AB

ülkelerindeki iç talep, dolayısıyla ithal ürün talebi 2013'te de kolay kolay toparlanacağı benzemiyor. Avrupa'nın da ötesinde hiçbir ciddi iktisatçı 2008'de başlayan küresel krizin sonuna gelindiğine dair işaretler görmüyor. Merkez kapitalist ülkelerde de *en az* birkaç yıl daha durgunluğun süreceği, durgunluğun belli başlı gelişmekte olan ülkelere de yayılabileceğini öngörülüyor.

İhracata ilişkin 2013'ün ilk üç ayındaki veriler ve genel olarak AB ülkelerinde durgunluğun devam etmesi, 2013'de ihracatın Türkiye ekonomisindeki büyümeyi çok fazla yukarı taşıyamayacağını gösteriyor.

Bu durumda, AKP Hükümeti'nin 2013 yılı için "dengeli büyüme oranı" olarak ilan ettiği % 4'lük oranın gerçekleşmesi için iç talebin iyice canlanması gerekiyor. Fakat iç talebin canlanmasına ilişkin umutların gerçekçi bir temele oturduğu söylenemez. Yukarıda verdiğimiz, yılın ilk üç ayına ilişkin sanayi kapasite kullanım oranları ve Ocak 2013'ye ilişkin sanayi üretim verileri en azından 2013 yılının ilk yarısı için iç talepte ciddi bir canlanmaya işaret etmiyor.

Elimizde, Ocak ayından itibaren ılımlı da olsa bir ekonomik canlanmanın başladığı şeklinde yorumlanabilecek başka bazı veriler yok değil. Örneğin geçen yılın tümünde % 10,1 düşen tüketim malları ithalatı Ocak ve Şubat 2013'te sırasıyla % 3,4 ve 13,3 artış gösterdi. Yatırım malları ithalatında da benzer bir gelişme söz konusu: 2012'nin bütününde % 9 oranında gerileyen yatırım malları ithalatı ise Ocak ve Şubat'ta sırasıyla % 8,2 ve % 10,5 artmış durumda.

Ülke içi tüketimin ve ithal ürünlere dönük talebin göstergesi olan dolaylı vergilerde de, yılın ilk çeyreğinde bir canlanmanın başlamış olabileceğine işaret eden yüksek artışlar var. Örneğin, geçen yılın aynı dönemine göre Ocak ve Şubat aylarında yurtiçinde alınan KDV % 14,1 arttı. İthalde alınan KDV ise % 35 ile daha yüksek bir artış gösterdi. Toplam ÖTV tahsilatı ise rekor düzeyde arttı: Petrol ve doğalgazdan alınan ÖTV % 56,6, motorlu taşıtlardan alınan ÖTV % 28,4, alkollü içecekler ve tütün mamullerinden alınan ÖTV ise sırasıyla % 24,6 ve 23,6 arttı. Dayanıklı tüketim mallarından alınan ÖTV ise daha düşük bir oranda, % 17,6 artış gösterdi.³

Tabii özellikle ÖTV tahsilatında yaşanan çok yüksek artışların, geçen yıl çok yüksek oranda zam gören benzin ve doğal gaz, içki ve sigara gibi temel ihtiyaç maddeleriyle insanların alışkanlıkla kullandığı ürünlerden kaynaklanması, hiçbir şekilde halkın alım gücünün arttığını göstermiyor. Tüketim malı ve yatırım malı ithalatındaki artışlar da pekâlâ ertelenmiş tüketim taleplerinden veya yatırım planlarından kaynaklanmış olabilir.

Sonuç olarak, bana göre 2012'de içine sürüklendiğimiz durgunluk, Türkiye toplumunun aşırı derecede borçlandırılması yoluyla yaratılan tüketim patlamasının –dolayısıyla iç talep kaynaklı büyümenin– sonuna geldiğimizi gösteriyor. Belki az önce belirttiğim ithalat ve dolaylı vergi tahsilatı artışları gerçekten de 2013'ün ilk çeyreğinde yaşanacak ılımlı bir canlanmanın öncü göstergeleridir. Fakat olsa bile bu canlanmanın kalıcı olacağını hiç sanmıyorum.

Geriye tek bir alternatif kalıyor, o da AKP Hükümeti'nin 2014'deki yerel yönetimler ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine doğru yol alırken Hazine'nin kasasını açması ve devlet desteğiyle dönemselsel bir ekonomik canlanma yaratması. Fakat Türkiye ekonomisine ilişkin yapısal sorunlar aşılmadığı ve halkın alım gücü reel olarak artmadığı sürece, böyle bir hamle seçimler sonrası dönem için daha büyük sorunlara yol açacaktır. Bu sefer de kronikleşen ithalata bağımlı üretim ve dolayısıyla ihracat yapısına, bunun yol açtığı cari açığa; yurtiçi tasarruf oranlarının çok düşük olmasının ve hızla zenginleşme hevesinin getirdiği yurtdışından aşırı borçlanma sorunlarına bir de bütçe açıkları sorunu eklenecektir.

Biz en iyisi ana-akım ekonomi medyasının düşünce dünyasından biraz uzaklaşalım. 2012'de ciddi bir durgunluğa sürüklenmemizin altındaki daha temel, başka bir deyişle asıl belirleyici nedenleri ele almaya koyulalım.

Türkiye Kendi Halkını Yoksullaştırmanın Bedelini Ödüyor: Halkın Yoksullaştırılması ve Üstüne Bir de Borçlandırılması

2012’de yaşanan yoğun ekonomik durgunlaşmaya karşın ana-akım ekonomi medyası (birkaç cılız istisna dışında) akli başında herkesin bildiği bir gerçeği bir türlü dillendirmek istemiyor. 2012’de Türkiye kalıcı görünen bir durgunluk dönemine girdi, çünkü 2000’li yıllara damgasını vuran yüksek büyüme oranları sürdürülebilir olmayan şu unsurlara dayanıyordu:

- i) Ekonomik büyüme, yani gerek yurtiçi tüketime gerekse yurtdışı ihracata dönük olarak yapılan üretim artışı büyük ölçüde ucuz işgücüne dayanıyordu.
- ii) Böylece Türk şirketleri, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına nispeten ucuza ürünler ihraç edebiliyor ve rekabet avantajı sağlıyordu.
- iii) 2000’lerde yaşanan iç talep kaynaklı büyümede de ucuz işgücünün payı büyüktü. Bu sayede, tüketim ürünlerinin fiyatları nispeten ucuz kaldı ve yurtiçi tüketim yüksek düzeylere ulaştı. Madenlerde, fabrikalarda, atölyelerde, küçük ve orta boy işletmelerde (KOBİ’ler) işçiler çoğunlukla asgari ücretle çalıştırıldılar.
- iv) 2000’li yıllarda Türkiye’ye yoğun uluslararası sermaye girişi gerçekleşmesinde, böylelikle büyümenin dış kaynaklarla finanse edilebilmesinde, devletin bütçe açığının çok düşük seyretmesi ve kamu iç borç stoğunun giderek azalmasının payı büyüktü. Yabancı sermaye için, cari açık gibi ağır sorunlara karşın, bütçe açığının düşük seyretmesi, dolayısıyla kamunun borçlanma ihtiyacının iyice azalması çok güven verici bir göstergedi.

Fakat bu “olumlu gösterge”, kamu sektöründeki özelleştirme ve taşeronlaştırma uygulamaları sayesinde mümkün oldu. Bu nedenle, yüz binlerce kadrolu kamu işçisi ve emekçisi işsiz kaldı ya da taşeron firmalarda birer köle gibi çalışmaya zorlandı.

Ayrıca kamu sektöründe çalışan işçi ve memurlar 2000’li yıllarda “enflasyon oranına” göre zam aldılar. TÜİK tarafından kullanılan enflasyon ölçümünün, alt-orta sınıflar ve emekçilerin tüketim kalıplarını yansıtmadığı artık çoğu ekonomist ve uzman tarafından söyleniyor. “Hayat pahalılığı” veya “alım gücünün düşmesi” anlamındaki enflasyonun çok daha yüksek olduğu biliniyor. Dolayısıyla kamu kesiminde “enflasyon oranında zam yapılması”, kamu işçi ve emekçilerinin alım gücünün 2000’lerin başından bu yana hızla erimesine yol açtı.

- v) 2000’lerdeki yüksek büyüme hızları, aynı zamanda halkın borçlandırılmasıyla sağlandı. Reel ücretler düşük, orta sınıf da hayli cılız olunca, bireysel krediler (taşıt, konut, ihtiyaç vs. kredileri ve kredi kartları) yoluyla tüketimin kısıktılması yoluna gidildi. Fakat bu da sürdürülebilir değildi. Sadece iç talep kökenli büyüme yüksek düzeyde cari açığa yol açtığı için değil. Bireysel kredilerin büyük bölümünü kullanan orta ve özellikle alt-orta sınıf hanehalklarının reel gelirleri çok düşük olduğu, dolayısıyla borçlanma kapasiteleri de sınırlı olduğu için. (Türkiye’de düşük gelirli ve alt-orta sınıfların bireysel tüketici kredisi ve kredi kartı kullanma oranlarına aşağıda yer veriyorum.)

Böylece 2012’de gerçekleşen hayli düşük oranlı büyüme şu basit soruyu gündeme getirdi: Niçin iç talep bir türlü canlanmıyor? Neden iç talepteki kıpırdanışlar dönemsel kalıyor? Yani, halkın parası var da mı harcamıyor?

Hayır, halkın harcayabileceği geliri çok sınırlı; olanı da borçlandığı kredileri geri ödemeye ayırıyor. Sonuç olarak, 2012 sonları ve 2013’ün ilk aylarında tüketici kredi faizleri, 2010’de ve

2011'in ilk yarısındaki seviyelere düşmüş olsa da, tüketici kredi talebi sınırlı kalıyor. Son dönemde kullanılan kredilerin bir bölümü ise, vatandaş tarafından ödemekte güçlük çektiği eski kredi borcunu yeniden yapılandırmakta kullanılıyor.

İhtiyaç kredilerinin önemli bir bölümü ve bireysel kredi kartları ise artık fazladan tüketimi sağlayan araçlar olmaktan çıkmış durumda. Birer geçim aracına dönüştüler. Çok sık olarak da eski borçların kapatılmasında ve böylelikle borçların ötelenmesinde kullanılıyorlar.

Sonuç olarak, iç talebin neden bir türlü gerçekten artmadığının nedeni aslında çok açık: Türkiye'de özel şirketler ve kamu kesimi, hele hele enformel sektör, emeğiyle geçinenleri yoksullaştırmanın, bu yetmiyormuş gibi bir de tüketim artsın diye borçlandırmanın bedelini ödüyor.

- *Halkın Yoksulluğu*

Aşağıda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2011 yılında, 10.500 aile ile yüz yüze görüşmeler sonucunda gerçekleştirilen bir anket çalışmasının sonuçları yer alıyor. 2012'de ekonomide ciddi bir durgunlaşma yaşandığı için bu verilerin biraz daha kötüleştiğini varsayabiliriz.

Bakanlığın yaptığı bu çalışmanın sonuçları, TÜİK tarafından yapılan benzer hanehalkı gelir/harcama anketlerinden daha gerçekçi ve güvenilir görünüyor. Seçilen örneklemin büyüklüğü, anketin güvenilirliğini artırıyor.

Türkiye'de Hanehalklarının Gelir ve Harcama Düzeyleri ve Yoksulluk - 2011

HANEHALKI GELİRLERİ	400 TL'den az	401-600 TL arası	601-800 TL arası	801-1.200 TL arası	1.201-2.500 TL arası	2.500 TL'den fazla	1.200 TL'den az TOPLAM	2.500 TL'den az TOPLAM
Toplam hanehalkları içindeki payı (%)								
TÜRKİYE	9,00	7,6	13,9	41,8	21,1	6,6	72,3	93,4
KENTLER	5,3	5,1	12,8	45,5	23,5	7,7	68,7	92,2
KIRSAL KESİM	20,7	15,6	17,3	30,0	13,5	3,0	83,6	97,1
İSTANBUL	2,7	2,7	9,2	47,8	27,4	10,3	62,4	89,8
HANEHALKI GİDERLERİ	400 TL'den az	401-600 TL arası	601-800 TL arası	801-1200 TL arası	1201-2500 TL arası	2500 TL'den fazla	1200 TL'den az TOPLAM	2500 TL'den az TOPLAM
Toplam hanehalkları içindeki payı (%)								
TÜRKİYE	8,9	11,7	13,4	44,0	18,5	3,4	78,0	96,5
KENTLER	5,5	9,1	12,6	48,0	20,8	4,0	75,2	93,7
KIRSAL KESİM	19,6	20,3	15,9	31,5	11,3	1,5	87,3	98,6
İSTANBUL	2,7	5,2	10,6	50,3	24,9	6,3	68,8	93,7

Kaynak: Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması – 2011, link: <http://www.aile.gov.tr>.

Tabloya ilişkin bazı temel göstergeler:

2011'de Türk-İş tarafından 2011'de yapılan araştırmaya göre, 4 kişilik aileler için **açlık sınırı 870 TL**; 4 kişilik aileler için **yoksulluk sınırı ise 2835 TL**.

Öncelikle çalışmada yer verilen bazı kayıtları belirtmem gerekiyor. Orta sınıfların önemli bir bölümünü oluşturan serbest meslek sahipleri, vergilendirme korkusuyla anketörlere gerçek gelirlerini söylemekten kaçınıyorlar. Aynı şey en üst gelir grubunda olanların gerek gelirleri gerekse harcamaları için de söz konusu. İkincisi, anketörler "hanenize kaç TL para giriyor?" diye sorduğunda, hanehalklarının bir kısmı sosyal yardımlar, aile dayanışması sayesinde alınan yardımlar veya borçlar vs. gibi girdileri "gelir" gibi düşünmeyip dışarıda bırakabiliyor.

Dolayısıyla gelirler kısmındaki gerçek veriler, burada yer alanlardan biraz daha iyi olabilir. Fakat bu kaydı düşsek bile yukarıdaki tablo halkın refah düzeyi açısından son derece ürkütücü.

- 2011 yılında Türkiye'de hanelerin % 30,5'u açlık sınırının altında yaşıyor. Geçmişte yeşil kart, şimdi ise ödeme güçleri olmadığından primleri devlet tarafından ödenen zorunlu sosyal güvenlik sigortası kapsamındaki insanların on milyon civarında olması, bu veriyle uyuyor.
- Yine aynı yıl hanehalklarının % 93,4'ü yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

Az önce belirttiğimiz, gelirin düşük beyan edilmesi gibi faktörleri hesaba katarak bu tabloyu biraz iyileştirelim. Açlık sınırının altında yaşayanlar % 20, yoksulluk sınırının altında yaşayanlar ise % 75 olsun. Yine de Türkiye toplumunun büyük çoğunluğunun alım gücü çok yetersiz düzeyde.

Yoksulluk kırsal kesimde çok daha fazla. Bu araştırmadaki sonuçlara göre, kırsalda açlık sınırının altında yaşayan hanehalklarının oranı % 53,6. Maalesef Türkiye'de kır yoksulluğuyla ilgili elimizde ciddi çalışmalar bulunmuyor.

Orta sınıflar daha çok kentlerde yoğunlaşmış görünüyor. Kentlerdeki hanehalklarının % 23,5'u, İstanbul'da ise % 27,4'ü "orta sınıflar" dediğimiz kategoride diyebiliriz. Fakat bu hanehalkları da ayda 1.200 ila 2.500 TL arasında bir gelire sahip. Hadi gerçek gelirlerin tam olarak beyan edilmemesini de göz önüne alarak üst sınırı 3.000 TL'ye, hatta 3.500 TL'ye çekelim. Türk-İş'in 2011 yılı araştırmasında, 4 kişilik aile için yoksulluk sınırı zaten 2835 TL olarak tespit edilmiş.

Türkiye halklarının, emekçilerin, alt-orta sınıfların ve hatta orta sınıfların çoğunun reel gelirlerindeki bu düşme, elbette 1990'lardan bu yana uygulanan neo-liberal politikaların ve elbette çatışmasızlık durumunun yaşandığı 2000-20004 dönemini saymazsak iç savaşa devasa kaynaklar harcanmasının bir sonucu.

2000'lerde ise bu "ucuz işgücü maliyeti" politikası daha da derinleşti. Kamu bütçe "dengelerinin sağlanması" ve "rekabet ve fiyat avantajı sağlama" adına hem kamu hem de özel sektörde işgücü maliyetleri daha düşürüldü. Resmen bir kölelik türü olan taşeron ve güvencesiz işçi çalıştırma uygulamaları hızla yaygınlaştı.

Peki, Hükümet'e bağlı ekonomi yönetimi bu durumdaki halk sınıflarının tüketime dayalı bir büyümeyi hangi koşullar altında sürdürmesini bekliyordu?

- **Halkımız Yoksulsa Borçlandırılm**

Çalışan sınıfların düşük gelir düzeyi karşısında büyüyebilmek için 80'li yıllarda ABD'de icat edilen, neo-liberalizmin esaslarından biri diyebileceğimiz bir yöntemle başvuruldu. Halk borçlandırıldı. Böylece hanehalklarının gelecekteki gelirlerine el koyma pahasına gününbirlik ve yapay bir talep yaratıldı. 2000'lerde yurtdışından bol sermaye girişi ve kolay borçlanma sayesinde "peşin fiyatına 24 vadeli" satış kampanyaları düzenlendi. Hemen her yerde açılan AVM'ler bu tüketim "patlaması"nın mekânları haline geldiler. Tabii bir de konut, otomobil satın alma furyaları organize edildi.

Fakat 2012'ye geldiğimizde bu yöntemin tıkanıdığına ve iç talebin ciddi şekilde çöküşüne tanık olduk.

Aslında tıkanması son derece normaldi ve beklenebilecek bir gelişmeydi.

Aşağıda Merkez Bankası'nın yılda iki kez hazırladığı önemli bir rapordan, Kasım 2012 tarihli "Finansal İstikrar Raporu"ndan aldığım bazı veriler yer alıyor.

Ana-akım ekonomi medyasında dönen tartışmalarda iç talebe yönelik tekrar eden bir tema var: Sürekli Türkiye'de hanehalkı borçluluğunun, gelişmiş kapitalist ülkelere göre düşük olduğu söyleniyor. Ortalama rakamlara bakınca, Türkiye'de hanehalklarının harcanabilir gelirine göre borçlanma oranı % 48,1. Oysa örneğin İsveç'te hanehalkları harcanabilir gelirlerinin % 150'si oranında borç yükü altında. Bu oran İspanya, Portekiz ve İngiltere için yaklaşık % 125. Almanya ve Fransa'da ise % 90'a yaklaşıyor.

Buradan, Türkiye'de halkın henüz harcanabilir gelirine göre borçlanma sınırına ulaşmadığı, daha fazla borçlanabileceği ve dolayısıyla daha fazla tüketebileceği sonucu çıkartılıyor.

Böylece 2012'nin ikinci yarısından itibaren tüketici kredi faizlerinin kademe kademe aşağı çekilmesiyle, iç talebin tekrar canlanacağı ve ekonomide toparlanma yaşanacağı varsayıldı. Yukarıda bahsettiğim gibi, ekonomi yönetimi önce 2012'nin son çeyreğinde büyümenin tekrar ivme kazanacağı öngöründe bulundu. Bu tahmin gerçekleşmeyince, bu sefer öngörü 2013'ün ilk çeyreğine kaydırıldı. En son açıklanan 2012 yılı verileri ve 2013'e ilişkin öncü göstergelerden sonra ise, 2013'ün ilk çeyreğinde "ılımlı bir canlanma" yaşandığı söylemi üretildi. Yorumcular 2013'ün ikinci ve esas olarak üçüncü çeyreğinde büyüme trendine girileceğini söylemeye başladı. MB Başkanı Başçı, 4 Nisan'da katıldığı bir konferansta, 2013'ün ilk üç ayı için, "çok güçlü bir büyüme değil ama ilk çeyrekte U dönüşünün başladığı gözleniyor" yorumunu yaptı.

Oysa Türkiye'de gelir dağılımının durumuna bakıldığında, dönemselsel olarak canlanma dalgaları görülse bile, 2013'te ve sonraki yıllarda iç talepte sürdürülebilir bir canlanmanın pek olası olmadığını tespit etmek zor değil. Zira tüketici kredilerinin çoğunu kullananlar ücretlilerden ve düşük gelirliilerden oluşuyor. Bu kesimler ise 2010 ve 2011'de fazlasıyla borçlandırılmış durumda.

Önce gelir dağılımının korkunç ölçüde adaletsiz olduğuna dair birkaç veri sunalım. Yaklaşık olarak 75 milyon olduğu tahmin edilen Türkiye nüfusunun 30 milyonu, milli gelirden % 16,4 pay alıyor. Daha üst gelir grubuna sokabileceğimiz 30 milyonun aldığı pay ise % 80,4.

Elbette daha üst gelir grubunda yer alan bu 30 milyon da kendi içinde ayrışıyor. Yalnızca en üstte yer alan 15 milyon bütün gelirini harcamak ve üstüne borçlanmak zorunda kalmıyor; yani tasarruf edebiliyor. Bu grubun bir altındaki 15 milyonluk kesim ise -ki üst orta ve orta sınıfların bir bölümünü oluşturduğu söylenebilir- düşük düzeyde tasarruf edebiliyor. En alttaki 15 milyonluk grubun hemen üzerinde yer alan ve ikinci ve üçüncü gelir grubunu oluşturan -büyük çoğunlukla alt-orta sınıflar diyebileceğimiz- 30 milyonluk kesim ise geliriyle giderlerini zar zor karşılayabiliyor. En alttaki 15 milyonluk kesimin tasarrufu ise, beklenebileceği gibi, negatif. Yani sürekli borçlanarak yaşıyorlar. ⁴

Gelir dağılımı bu ölçüde adaletsiz olunca, 2000’li yıllarda tüketici kredisi kullanıp “iç talebi patlatanlar”, ağırlıklı olarak alt-orta sınıflar ve sadece emeğiyle geçinenler oldu.

Kasım 2012 tarihli MB “Finansal İstikrar Raporu”dan aldığımız verilerle düzenlediğimiz aşağıdaki tablo, bu durumu gözler önüne seriyor. Meğerse halkımızın büyük bölümü borçlanma sınırına çoktan gelmiş.

Tüketici Kredisi Borçlusu Hanehalklarının Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Gelir Grupları	Gelir gruplarının toplam tüketici kredilerinden aldığı pay	Tüketici kredisi kullananların gelir gruplarına göre dağılımı
Düşük Gelirliler (1.000 TL’den az)	25,4	38,8
Alt-Orta Gelirliler (1.000-2.000 TL arası)	21,1	25,0
Orta Gelirliler (2.000-3.000 TL arası)	16,8	12,3
Üst-Orta Gelirliler (3.000-5.000 TL arası)	11,2	5,9
Üst Gelirliler (5.000 TL’den fazla)	14,7	6,2
Diğer	10,8	11,8

Kaynak: TCMB Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2012.

Link: <http://tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/finist15.php>

Tablo yeterince açık: Aldığı ücretle yaşamını idare ettirmekte güçlük çeken büyük çoğunluk tüketim sınırlarını ancak tüketici kredisi (taşıt, konut, ihtiyaç vs.) kullanarak genişletebiliyor. 2012 Kasım ayı itibariyle toplam tüketici kredilerinin neredeyse yarısını (% 46,5’i) kullananların aylık geliri 2.000 TL’nin altında. Tüketici kredisi borçlularının toplamı içinde baktığımızda ise, kredi kullanan hanehalklarının % 63,8’inin aylık gelirinin 2.000 TL’nin altında olduğunu görüyoruz. Tüketici kredisi kullananların % 12,3’ü, geliriyle harcamalarını zar zor denkleştirebilen orta gelir grubundan, yani aylık geliri 2.000-3.000 TL arasında olanlardan oluşuyor. Dolayısıyla tüketici kredisi kullanan hanehalklarının % 76,1’i (ki bunlar toplam tüketici kredilerinin % 63,3’ünü kullanıyorlar), ayda 3.000 TL’nin altında gelir elde ediyor ve yeni kredi kullanarak daha fazla borçlanması pek mümkün görünmüyor. Ama başka bankalardan yeni kredi alarak, daha önceki borçlarını kapatmaya çalışıyor olabilirler.

Öyleyse, 2012’de ekonominin durgunluğa sürüklenmesinde ve aynı eğilimin 2013’ün ilk çeyreğinde de önemli ölçüde devam etmesinde şaşırarak bir şey yok.

Önümüzdeki Yıllarda Neler Olabilir?

Küresel kriz ortamında, yani uygun koşullarda dış finansman bulmanın eskisi gibi kolay olmadığı ve AB pazarının daralmaya devam ettiği koşullarda Türkiye'nin ihracatını anlamlı ölçüde arttırması zor görünüyor. 2013 birinci çeyrek ihracat verileri de bu öngörüğü doğruluyor.

Bu durumda geriye iç talebe dayalı büyüme alternatifi kalıyor. Halkın reel gelirinin bu kadar düürüldüğü ve üstüne bir de yoğun olarak borçlandırıldığı şartlarda bu senaryo da gerçekçi görünmüyor.

Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme rotasına oturmasının biricik yolu, çalışan sınıfların reel gelirlerinin artırılmasından geçiyor.

AKP Hükümeti çok yüksek ihtimalle bu yolu tercih etmeyecek. Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaştıkça kesenin ağzını biraz açması, kamuya yeni personel almak, tarımda destekleri biraz arttırmak, kamu çalışanlarının ücretlerine biraz daha yüksek zam yapmak gibi ancak geçici etkisi olacak politikalara başvurabilir. Ama temeldeki neo-liberal politikaların üzerine sos gibi eklenen bu tür popülist adımlar, sorunları çözmeyecektir.

O halde iç ve dış talep yoksa, dolayısıyla yatırım ve üretim yoksa, AKP Hükümeti için geriye bir tek yol kalıyor: Rant ekonomisini genişletmek.

- Rant Ekonomisi ve Doğa Tahribatı

AKP Hükümeti geldiğimiz aşamada, ekonomik dengelerin daha fazla bozulmaması ve bunun iktidarına mal olmaması için –ve elbette kendi organik sermaye sınıfını daha da büyütme adına– rant ekonomisini iyice derinleştirmeye çalışıyor. 2000'erde izlenen birikim modeli, durumu düzeltmek için kamu kaynaklarına dayalı, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi de içeren üretim, istihdam ve gerçek gelirleri yükseltme amaçlı yoğun bir yatırım politikası yerine, rant ekonomisini tek seçenek haline getiriyor. Çünkü sermaye sınıfına yeni kâr alanları açmak ve ekonomiyi bu yolla büyütme, çalışan sınıfların da ancak bu tür bir büyümeden dolayı olarak ve kısıtlı şekilde yararlanmasına imkân tanımak sistemin öncelikli tercihi.

Hepimizin bildiği gibi rant ekonomisi zaten almış yürümüş vaziyette. Kentsel dönüşümün, ekonomiyi canlandırması bekleniyor. Orman vasfını yitirmiş arazilerin (2B arazileri), üzerinde yaşayan halka satılması projesi beklenen geliri getirmeyecek gibi görünüyor. Bunun üzerine orman vasfını yitirmiş alanların filan değil, dosdoğru ormanların imara açılması için yasal hazırlıklar yapıyor.

Şimdilerde gündemde "Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu" tasarısı var. Bu kanunun yasalaşması halinde "Doğal Sit Statüsü" mevzuattan çıkarılacak ve bu statü altında özel olarak korunan alanlar yatırıma açılacak. Güçlü bir koruma yasası olan "Milli Parklar Kanunu" da yürürlükten kalkacak. Tam Orwellci bir dille kaleme alınan kanun tasarısına göre, "yüksek kamu yararı" olması halinde, koruma altındaki pek çok alanda her türlü yatırıma izin verilebilecek. Tabiat Kanunu İzleme Girişimi'nin verdiği bilgiye göre⁵ "herhangi bir milli park alanında bir otoyol, maden, toplu konut, sanayi, turizm, enerji yatırımı mümkün olabilecek".

Dolayısıyla rant ekonomisini derinleştirmek adına doğanın ve şehirlerin yerleşik dokusunun tahribatı toplumsal muhalefetin gündemine daha çok girecek.

Benim merak ettiğim soru şu: Türkiye ekonomisi küresel krizin, izlen birikim modelinin tıkanmasının ve bu modelin temel unsurlarından toplumsal yoksullaşmanın bileşik neticesi olarak durgunluğa sürüklenirken, doğayı ve halkın yaşam alanlarını hedef alan rant ekonomisi ne ölçüde işi yarayacak?

¹ Bu yazı, “2012’ye Girerken Türkiye Ekonomisi: “Büyüememe” Sorunu, Artan Kırılganlıklar ve Savaş Ekonomisi” başlıklı yazı dizisinin ikinci bölümüdür. İlk bölüm için bkz. http://www.bgst.org/files/tab-pictures/ulke%20gundemi-resimler/ekonomi1/Artan%20Belirsizlikler_SON.pdf

² Bkz. Yazı dizisinin birinci bölümündeki “Bir Altın İhracatı Hikayesi” başlıklı alt-bölüm. Link: http://www.bgst.org/files/tab-pictures/ulke%20gundemi-resimler/ekonomi1/Artan%20Belirsizlikler_SON.pdf

³ Veriler için bkz. “Vatandaş 2012’de İki Kere Düşünüp Bir Kere Harcadı”, Naki Bakır’ın haberi, *Dünya Gazetesi*, 03.04.2013.

⁴ GÜNGÖR Uras, “Tüketici Kredisi Kullananlar Ücretliler ve Düşük Gelirliler”, *Milliyet*, 10.12.2012.

⁵ Bkz. <http://tabiatkanunu.wordpress.com>